

ОСНОВНІ ПОЛІТИЧНІ ІДЕОЛОГІЇ СУЧАСНОСТІ

¹ Вінницький національний технічний університет

Анотація

У даній роботі було охарактеризовано сутність основних політичних ідеологій, їх характеристика, розглянуті проблеми визначення сутності влади в сучасних західних концепціях, соціальні норми та цінності як невід'ємні характеристики категорії влади та громадська думка як соціальний інструмент політичного режиму

Ключові слова: політична ідеологія, лібералізм, консерватизм, соціал-демократія, комунізм, фашизм, сутність влади, соціальні норми та цінності, громадська думка.

Abstract

This paper describes the essence of the main political ideologies, their characteristics

Keywords: political ideology, liberalism, conservatism, social democracy, communism, fascism

Вступ

Особливе місце в структурі політичної свідомості посідає політична ідеологія. Вперше поняття "ідеологія" ввів в науковий обіг французький філософ Дестюд де Трасі (1754—1836). В праці "Елементи ідеології" він розглядав ідеологію як науку про закони походження людських ідей із почуттєвого досвіду. Тож поняття "ідеологія" походить від поняття "ідея". Власне Д. де Трасі розглядав ідеологію як науку про ідеї, їх виникнення та функціонування.

Політична ідеологія — складне і суперечливе духовне утворення. Вона покликана розкрити специфіку двох видів розвитку — політичного та ідеологічного — і водночас показати їх взаємодію, вплив політики на ідеологію та ідеології на політичний процес.

Світова практика розробила безліч ідеологічних систем. В їх основі полягають різноманітні позиції світогляду, методи пізнання світу, також різноманітні відносини до прогресу й технологій його здійснення. Проте є основні, головні політичні ідеології, які охоплюють більшу частину населення планети. До них відносяться: лібералізм, консерватизм, соціал-демократія, комунізм та фашизм..

Мета даного дослідження полягає виявленні суті основних політичних ідеологій сучасності.

Основна частина

Лібералізм - є історично першою політичною ідеологією, родоначальниками якої були Дж-Локк (1632-1704), Т.Гоббс (1588-1679) та ін. Виник лібералізм в період боротьби проти феодального способу виробництва, політичної системи абсолютизму, духовного правління церкви. Лібералізм ідеологічно обґрунтовував обособлення і становлення самостійного індивіда в обличчі зароджуючогося буржуа.

Основними принципами лібералізму є: абсолютна цінність особистості та її прихильність до свободи, як соціальної користі, тобто користі для всього суспільства; закон, як сфера реалізації свободи, який зрівнює права окремої людини та інших людей, як гарантія безпеки; панування закону, а не людей, зведення питань влади до питань права; розподіл влади, як умова панування закону, незалежність судової влади, підкорення політичної влади судовій; верховенство закону як інструмента соціального контролю; пріоритет прав людини над правами держави.

Головною цінністю лібералізму є свобода. Свобода проголошується цінністю в усіх ідеологічних доктринах, але її конкретна трактовка істотно відрізняється. Свобода в лібералізмі - це свобода індивіда від середньовічної залежності, від держави і цехів. В політиці вимоги свободи означали право діяти по власній волі, і, перш за все, право в повній мірі користуватися невід'ємними правами людини, обмеженої лише свободою інших. Свобода в лібералізмі трактується як зовнішня свобода (свобода вчинку, дії); негативна свобода - як свобода людини взагалі, будь-якої людини - свобода підприємництва.

Ідеологія лібералізму базується на ототоженні свободи і приватної власності Приватна власність

розглядається в якості гаранта і міри вільної людини. З економічної свободи виводиться політична і громадянська свобода. В економічній теорії лібералізм пропагує свободу підприємництва, ринка і конкуренції.

Ліберальне розуміння демократії це політична рівність людей, рівність їх. прав на життя, власність і свободу. Держава відокремлена від громадянського суспільства. Виступаючи проти феодального абсолютизму, лібералізм сформував вимоги обмеження діяльності держави правом, законом та висунув проти концентрації влади в одних руках принцип розподілу влади. В подальшому історія ліберального світогляду збагатилася його ідеями всезагальних виборів парламентаризму, політичного плюралізму, місцевого самоврядування та ін.[1]

Консерватизм - суспільно-політична течія, що характеризується прихильністю до стійких суспільних порядків, соціальної та політичної спільності, певним ставленням до традицій і звичаїв, системи духовних і політичних цінностей, раціональністю, стриманістю здійснення соціальних змін, протистоянням, постійною реалізацією і радикальністю перетворень, утвердженням поступального розвитку.

Базовими цінностями консервативної політичної ідеології є порядок, стабільність і традиціоналізм. Ці цінності є наслідком соціально-політичної парадигми, згідно з якою суспільство і держава є результатом природної еволюції, а не договору і об'єднання громадян, як вважають прихильники ідеології лібералізму. Суспільство розвивається завдяки наявності в ньому так званої природної життєвої сили, існування якої раціонально пояснити неможливо. Коли логіка прогресу задана понад, то немає необхідності втручатися в хід історичного розвитку. Беручи принципи приватної власності, ринку і вільного підприємництва, консерватори трактують їх як результат розвитку деякого природного життєвого початку.

Політичний ідеал консерватизму - сильна держава, чітка політична стратифікація: влада належить еліті, а свобода є підпорядкування влади і лояльність до неї. Консерватизм виник не як ідеологія нових класів, а як реакція на нові умови йдуть з історичної сцени класів.[2]

Соціал-демократія – ідеологічна й політична течія, яка виступає за здійснення ідей соціалізму в усіх сферах суспільного життя; важлива складова політики лівих сил сучасності, передусім Західної Європи. Соціал-демократія як політичний рух виникла в останній третині XIX сторіччя у Західній Європі як партія робітничого класу, яка стояла на революційних позиціях. Едуард Бернштейн (1850–1932) – одним з перших здійснив розгорнуте обґрунтування соціал-демократичної ідеології. Його теоретична позиція тісно пов'язана з політичною організацією на реформи. На відміну від К. Маркса він вважав неможливим завоювання політичної влади пролетаріатом, який не досяг того рівня політичної та моральної зрілості, щоб управляти суспільними процесами, перебрати на себе всю повноту державної влади. Перехід до соціалізму може відбуватися не внаслідок революції, яку Е. Бернштейн назвав “політичним атавізмом і ознакою варварства”, а лише через соціал- демократію.

Найближчими цілями робітничого руху він вважав боротьбу за економічні й політичні права. Е. Бернштейн віддавав перевагу стихійному, еволюційному розвитку економіки, основою організації якої є споживча й виробнича кооперація, здатна вдосконалювати за ініціативою “знизу”, утверджувати справжню демократію, за якої жоден клас не користується привілеями. Щоб досягти суспільного стану, необхідний певний рівень правосвідомості громадян – уміння жити за законами, контролюючи свої пристрасті. Адже демократична форма правління передбачає високий ступінь не лише свободи, а й відповідальності всіх. Е. Бернштейн вважав, що між соціалізмом і демократією немає прірви. Демократія ґрунтується на визнанні суверенітету особистості, а тому сприяє її інтелектуальному та моральному розвитку. Для соціалізму як руху з удосконалення виробничих відносин характерне гуманістичне ставлення до людини праці, її потреб та інтересів. Звідси назва його концепції – “демократичний соціалізм”. Соціал-демократи не вважають соціалізм сформованою кінцевою метою. Її не можна досягти одним стрибком, вона неперервна, протягом розвитку людської цивілізації наповнюється новим змістом. Демократичний соціалізм не претендує на роль вчення про кінцеві цілі робітничого руху, він є своєрідною дискусією, діалогом, пошуком цілей і засобів цього руху. Соціал-демократи надають перевагу еволюційному шляхові розвитку, перетворенню суспільства на краще через реформи. Їх економічні засади ґрунтуються на ідеї усупільнення, а не одержавлення засобів виробництва.[3]

Комуністична ідеологія сформувалася на основі марксизму - вчення, що виникло в Західній Європі в середині XIX в. На противагу пануючому тоді класичного лібералізму марксизм сформулював вчення про побудову справедливого суспільства, в якому буде нарешті раз і назавжди покинчено з експлуатацією людини людиною. У ньому будуть подолані всі види соціального відчуження людини від влади, власності і результатів праці. Таке суспільство було названо комуністичним. Марксизм став світоглядом пролетаріату, що з'явився в результаті того, що сталося промислового перевороту.

Марксизм мав радикальну ідеологію, акцентував увагу на революційних методах побудови нового суспільства. Переважання революційних, насильницьких методів перетворення соціальної дійсності впливало зі змісту марксистської концепції суспільного розвитку.

Оскільки марксизм визнавав можливість наукового пізнання навколишньої дійсності і формулювання законів розвитку суспільства, остільки він визнавав і можливість безпомилкового визначення шляхів його перетворення. Розробка науково обґрунтованої програми перетворень стимулювала діяльність по її якнайшвидшій реалізації. Коротенько схема історичного прогресу в марксизмі виглядала наступним чином: суспільні зміни обумовлюються характером і рівнем розвитку матеріального виробництва, перш за все продуктивних сил, а також впливом культурних, психологічних, історичних і інших чинників. Тому історичний прогрес є послідовна зміна суспільно-економічних формацій. Антагоністичні формації (рабовласницька, феодална, капіталістична) зароджуються на базі приватної власності, а комунізм (і його перша фаза - соціалізм) формується на принципово іншій економічній основі - суспільної власності. Непримиренність соціальних інтересів пролетаріату і буржуазії і, отже, жорстка класова боротьба обумовлені збереженням приватної власності в руках класу буржуазії. Революційний перехід від капіталізму до соціалізму повинен полягати перш за все в експропріації приватної власності і передачі її в руки тих, хто своєю працею створює все багатство суспільства, а також у встановленні диктатури пролетаріату.[4]

Фашизм - правоекстремістський політичний рух, що виник в обстановці революційних процесів, які охопили країни Західної Європи після першої світової війни. Батьківщина фашизму - Італія та Німеччина, де виникли перші фашистські організації та партії. Пізніше аналогічні рухи склалися в багатьох країнах світу. При всіх своїх національних особливостях класова суть фашизму скрізь однакова: фашизм відображав інтереси найбільш реакційних кіл капіталістичного суспільства, що здійснювали фашистським рухам фінансову та політичну підтримку, використовуючи їх для придушення революційних виступів трудящих, збереження існуючого ладу.

Ідеологія фашизму - це войовничий антидемократизм та антимарксизм, расизм та шовінізм, доведений до істерії, звеличування тоталітарної держави.[5]

Висновки

Отже, в результаті проведеного дослідження було визначено, що політична ідеологія — складне і суперечливе духовне утворення. Вона покликана розкрити специфіку двох видів розвитку — політичного та ідеологічного — і водночас показати їх взаємодію, вплив політики на ідеологію та ідеології на політичний процес. Було охарактеризовано основні політичні ідеології, такі як лібералізм, консерватизм, соціал-демократія, комунізм та фашизм.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Розенфельд Ю. М. Політологія: [Підручник] / Ю. М. Розенфельд, Л. М. Герасіна, Н. П. Осипова. – Харків: Право, 2001.
2. Мухаєв Р. Т. Політологія: [Підручник] / Р. Т. Мухаєв. – Москва, 2007.
3. Політологія для вчителя : навч. посібн. для студ. педагогічних ВНЗ / за заг. ред. : К. О. Ващенко, В. О. Корнієнка. – К. : Вид-во імені М. П. Драгоманова, 2011. – 406 с.
4. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки): [Підручник] / П.П.Шляхтун.//К.: Либідь, 2002. – 576с.
5. Політологія. [Підручник] // За загальною редакцією проф. Кремень В. Г., проф.. Горlach М. І. – Харків: Друкарський центр «Сдинорог», 2001.-640с.
6. Слободянюк А. В. Соціальні норми та цінності як невід'ємні характеристики категорії влади [Текст] / А. В. Слободянюк // Вісник Київськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія "Соціологія. Психологія. Педагогіка". - Вип. 9. - Київ, 2000. - С. 5-7.
7. Слободянюк А. В. Проблеми визначення сутності влади в сучасних західних концепціях [Текст] / А. В. Слободянюк // Українська культура в іменах і дослідженнях : наук. записки Рівненськ. держ. ін-ту культури. – Рівне, 1998. – Вип. III. – С. 63–67.

8. Слободянюк А. В. Громадська думка як соціальний інструмент політичного режиму [Електронний ресурс] / А. В. Слободянюк, Ю. В. Сіденко // Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня 2017 р. - Електрон. текст. дані. - 2017. - Режим доступу : <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2017/paper/view/2334>.

Кипорук Ірина Олександрівна— студентка групи МЗД-16б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, Вінниця, irinakiporuk1@gmail.com.

Науковий керівник: **Слободянюк Анатолій Володимирович** — кандидат соціологічних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, науковий керівник лабораторії соціологічних досліджень Вінницького національного технічного університету, м. Вінниця.

Kyporuk Iryna A. - student of the MZD-16b group, Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia

Supervisor: **Slobodianyuk Anatoly Vladimirovic** - candidate of sociological sciences, associate professor of the department of social and political sciences, scientific supervisor of the laboratory of sociological researches of Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa.